

ABSENTEISMUL ȘCOLAR: ESENȚĂ, CAUZE, FACTORI

Scutaru Albina, studentă, ciclul II, Facultatea Pedagogie, UST

Botnari Valentina, dr., prof. univ., Catedra PEP, UST

Evoluția tehnico-științifică impetuoasă, ce caracterizează societatea contemporană, conferă școlii un rol indeniabil în formarea unei personalități armonioase, flexibile și deschise spre schimbare și autoformare.

În aceste condiții, școala a devenit un cadru educațional de bază, o normă stipulată de legislația în vigoare, un factor inerent dezvoltării fiecărei persoane care a atins vârsta școlarizării [6].

Orice abatere de la prevederile nominalizatului act legislativ generează multiple consecințe negative, cu impact de durată asupra întregii societăți umane. Printre aceste abateri se situează și absentismul școlar, fenomen tot mai frecvent întâlnit la nivel mondial. Refuzul de a participa la studii afectează semnificativ atât persoanele care neglijează sistemul educațional, cât și societatea din care fac parte.

În acest context, absentismul școlar și prevenirea acestuia nu constituie doar o problemă a sistemului educațional, ci o problemă a întregii societăți, care generează șomajul, sărăcia, sporește delincvența și consumul de droguri, altfel spus, marchează economia țării în general, prezentul și viitorul multor familii, în particular.

La nivelul conceptualizării și implementării în practica educațională a Republicii Moldova, s-au realizat multiple studii axate pe aspectele absentismului și abandonului școlar: V.Gh. Cojocaru [1] și D. Patrașcu [2] au abordat problema în cauză la nivel de management educațional și metodologic; N. Silistraru [3], L. Cuznețov [4] și M. Braghiș [5] au abordat dimensiunile abandonului școlar din perspectiva valorilor general-umane și rolului parteneriatului școală-familie-comunitate în procesul educațional; A. Paniș [7] a reflectat aspectele competenței și dezvoltării profesionale; V. Uncu și M. Penu [8] au explorat aspectele psihologice ale abandonului școlar; M. Ianachevici [8] a examinat perspectiva interculturală a cauzalității abandonului școlar.

Cercetările efectuate au oferit anumite soluții pentru prevenirea și remedierea absentismului școlar, însă problema rămâne să fie actuală. Ne-am propus să cercetăm problema enunțată din perspectiva identificării cauzalității acestui fenomen, or intervențiile de prevenție și remediere ar fi mai eficiente dacă s-ar axa pe diminuarea cauzei provocatoare.

Absenteismul școlar reprezintă un fenomen complex, cu multiple cauze și factori de risc interconectați care explică particularitățile acestui comportament problematic. Identificarea în literatura de specialitate a constructelor relaționate

absenteismului, dar și a relațiilor dintre aceste constructe, oferă o înțelegere exhaustivă asupra fenomenului, construind cadrul pentru intervențiile preventive și curative eficiente și de impact [17].

Astfel, în cazurile particulare de absenteeism, având de multe ori consecințe grave, precum abandonul școlar se întrepătrund aspectele psihologice individuale, cele sociale sau comunitare.

În studierea cauzelor absenteeismului școlar rezultatele variază în funcție de metodologia utilizată. De exemplu, dacă metodologic aplicăm ancheta în școală, împreună cu instrumente de autoevaluare pentru elevi, consolidate cu informații obținute de la părinți sau profesori, rezultatele relevă des diferențe semnificative în consecințele acestor lucruri, precum extinderea absenteeismului permis de părinți.

Astfel, Tyerman [10] a descoperit că doi dintre factorii de risc sunt contextul familial și cel social [11]. Reid [12], într-un studiu desfășurat pe un eșantion de 128 de absenți persistenți și două grupuri de control combinate (n=384), a raportat faptul că factorii ce aveau legătură cu contextul școlar, precum intimidarea, curriculumul sau metodele slabe de predare, sunt principalii factori într-o majoritate de cazuri de absenteeism [13].

Cu toate acestea, fiecare caz trebuie tratat individual, în propriul său context social, psihologic și instituțional.

Kinder [14] menționează care sunt cele mai frecvent întâlnite cauze pentru chiul:

- 1) influența prietenilor și a celor din jur;
relația cu profesorii, adesea acestora lipsindu-le respectul pentru elevi;
- 2) conținutul și livrarea curriculumului;
- 3) aspecte familiale (atitudinile părinților, probleme domestice);
- 4) intimidarea;
- 5) contextul din clasă (de exemplu, lipsa de control sau dificultățile de învățare ale elevilor).

Într-un alt studiu al psihologilor școlari și al asistenților sociali [15] se menționează că principalii factori de risc pentru absenteeism și chiul sunt factorii personali, familiari sau din comunitate. Factorii care influențează absenteeismul școlar, percepuți și raportați de către elevi, nu surprind întotdeauna adevăratul punct de plecare pentru acest comportament și există riscul de a trata efectul fără să știm adevărata sa cauză dacă ne oprim aici.

În cele din urmă mă voi axa pe factorii psihologici care contribuie la absentism.

Un prim factor este IQ-ul elevului, care corelează atât cu performanța școlară (reflectedă în notele acestuia), cât și cu absentismul școlar, astfel încât elevii cu un scor IQ mai mic au o rată mai ridicată a absentismului școlar, dar și note mai mici [16].

Un alt factor a fost identificat din studiul lui Platt și se referă la numărul de contacte sociale. Acesta arată că elevii cu un număr mai mare de prieteni au o rată mai scăzută a absentismului școlar. Totodată, dovezile științifice legate de competența socială ca predictor al absentismului școlar integrate în review-ul lui Goldstein susțin că un nivel mai scăzut de competență socială se asociază cu o rată mai mare a absentismului [17].

Un alt factor ce ține de problemele de externalizare ale elevilor a fost identificat în studiul lui Lietz. Acesta susține că elevii cu probleme de disciplină sunt cei care au cele mai scăzute rate de prezență școlară. În acord cu aceste rezultate este studiul lui De Rosier care arată că elevii respinși de covârșnici au mai multe probleme de externalizare, mai multe probleme de internalizare raportate de către profesori și rate mai ridicate de absentism.

O categorie aparte de factori care pot influența absentismul școlar sunt factorii individuali care țin de capacitatea personală a fiecărui elev de a reacționa, adică de resursele personale, de bogăția și calitatea schemelor de adaptare.

Astfel, unii elevi au un potențial mai mare de adaptare exprimat prin maleabilitate, comunicare, toleranță la frustrare, acceptare a interdicțiilor, iar alții unul mai redus, fiind mai intoleranți, mai rigizi, mai puțin permisivi în relațiile cu ceilalți. În general, acești factori individuali pot fi grupați în două categorii:

- a) factori constituționali dependenți de zestrea ereditară și de structura neuropsihică a copilului, cum ar fi: debilitate mentală, autism, hiperemotivitate, tendințe agresive;
- b) unele particularități ale personalității în formare, de exemplu: diferite tulburări de caracter sau atitudini negative formate sub influența unor factori nefavorabili ai mediului.

În ceea ce privește factorii externi, trebuie observat faptul că motivația elevului pentru învățare, perseverența acestuia în activitate și atitudinea sa față de școală sunt în strânsă relație cu realitatea psihopedagogică din școală, cu climatul afectiv din familie, cu gradul de dificultate a activității școlare impuse de profesori sau părinți.

Familia, prin tonalitatea și atmosfera sa afectivă, prin dimensiunea sa culturală și gradul ei de integrare socială, constituie un mediu educativ determinant. Dacă există dezacorduri sau tensiuni în mediul familial, acestea vor fi reflectate în conștiința copilului. Cerințele exagerate înaintate, manifestate de unii părinți față de copiii lor, conduc la eșecurile școlare, provoacă ceea ce se numește „intoxicație intelectuală”, care generează irascibilitate și chiar agresivitate în raport cu sarcinile școlare. Copilul va dori să evadeze din acest mediu și astfel, ca ultimă soluție, va ajunge la absenteismul școlar. În acest context se conturează ca semnificativă problema locus controlului și relația acestuia cu absenteismul școlar.

Oamenii se deosebesc între ei prin faptul, cum și unde ei localizează controlul asupra evenimentelor semnificative lor. Problema locusului controlului a fost pusă pentru prima dată de Rotter. Ea se studiază din timpuri vechi sub diferite denumiri și din perspectiva variilor paradigme filosofice, sociologice și psihologice.

De fiecare data suntem îngrijorați de ceea ce deja a avut loc: cine e responsabil de decurgerea unui sau altui eveniment important din viața lui – el singur ori soarta, situația, ori alți oameni? Și în rezultatul analizei proprii activități apare tendința de a vedea izvorul conducerii cu viața lui ori în mediul exterior, ori în sine însuși.

O așa însușire în psihologie poartă denumirea de locus control. Locusul controlului este o însușire stabilă a individului și se formează în procesul socializării lui.

În cercetarea pe care am realizat-o ***o primă ipoteză*** a fost *să identificăm dacă locus controlul intern scăzut a elevilor poate fi un factor a absenteismului școlar*. Pentru identificarea locus controlului la elevii de vârstă școlară medie mi-am propus aplicarea Scalei Multidimensionale de Percepție a Controlului care este un chestionar cu 48 de indici ce provine dintr-o scală mai largă, testată pe un eșantion pilot de 227 de copii. Scala cuprinde itemi ce fac referire la trei surse de control: intern, puterea celorlalți și control necunoscut, înglobând fiecare din cele patru domenii: cognitiv (succes școlar), social (relațiile cu prietenii), fizic (activități sportive) și general. Jumătate din itemi descriu succese, jumătate insuccese, fiecare sursă de control fiind reprezentată de doi itemi care nu sunt niciodată prezentați consecutiv, iar domeniile și tipurile de răspuns sunt ordonate randomizat în conținutul scalei. Elevilor li s-au citit afirmațiile, fiind rugați să încercuiască răspunsul care li se potrivește pe o scală de la 1 la 4 (1= fals, 2= puțin adevărat, 3=în cea mai mare parte adevărat, 4= adevărat).

Au fost chestionați 105 elevi din 3 instituții de învățământ general, dintre cei 100% chestionați, 59% au un control intern scăzut/foarte scăzut, 24,7% control necunoscut foarte ridicat-26,6 %, control puterea celorlalți foarte scăzut.

Prelucrarea statistică a datelor ne-a determinat să stabilim confirmarea acestei ipoteze deoarece majoritatea celor chestionați au o sursă de control intern scăzută /foarte scăzută, locusul de control scăzut – îndepărtat de sine care este asociat cu (conform Julian B.Rotter): evitarea situațiilor presante, capacitate scăzută de confruntare și susținere a perspectivei proprii, frica de a fi evaluat, reacții emoționale în care liberul arbitru este foarte puțin angajat (liberul arbitru definit în acest context ca distanța între stimul și răspuns), putere mică de anticipare a rezultatelor pozitive aduse de un efort susținut , lipsa de perseverență și renunțarea la obiective după primele obstacole întâlnite.

A *doua ipoteză* pe care mi-am propus-o spre cercetare. *Dacă părinții nu își motivează copiii să meargă la școală atunci rata absenteismului școlar crește.*

Motivația copilului este un lucru esențial în începuturile lor la nivel educațional. O bună motivație înseamnă o bună înțelegere a importanței educaționale. Lipsiți de motivație, mulți elevi renunță la studiu încă din primii ani de școală. Dezamăgirile părinților și lipsa de cultură joacă un rol important în absenteismul școlar.

Chestionarea orală a pedagogilor ne-a permis să verificăm cea de a doua ipoteză *Dacă părinții nu își motivează copiii să meargă la școală, atunci rata absenteismului școlar crește.*

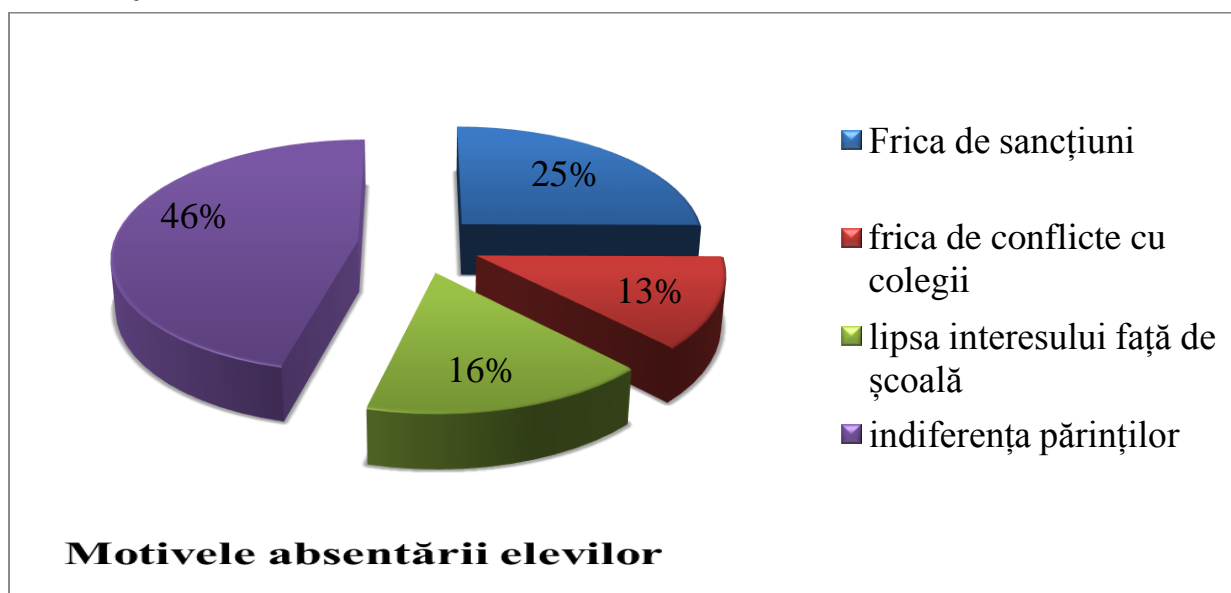

Figura 1. Motivele absentării elevilor

Prelucrarea statistică a datelor ne-a determinat să stabilim confirmarea acestei ipoteze deoarece, conform figurii 1 putem observa că 46% din subiecți absentează din motivul indiferenței părinților și lipsei motivației sau controlului din partea

acestora, iar diferența de 54 % absentează din următoarele motive: frica de sancțiuni, neinteresul față de școală, frica de conflicte cu colegii.

Implicarea parentală este un aspect-cheie pentru prezența școlară a copilului, dar variabilele familiale mai vaste sunt, de asemenea, un factor contextual de risc. Cercetarea actuală denotă că familiile preadolescenților cu comportament de refuz școlar sunt deseori marcate de coeziune slabă și conflict considerabil, detașare, izolare. Creșterea absenteismului școlar și a riscului de abandon au fost recent studiate în legătură cu părinții alcoolici. Alți factori de risc includ divorțul, vecini problematici și abordări neadecvate ale copiilor. A fost depistat că doar 54% din elevii cu dificultăți de prezență școlară au trăit cu ambii părinți și 39% au trăit cu un singur părinte.

Elevii care trăiesc în comunități socialmente nefavorabile, nesigure, care includ supravegherea deficitară a unui adult sunt supuși riscului de absenteism școlar. Elevii care au fost abordați cu vulgaritate sunt mai predispuși să nu meargă la școală decât cei cărora acestea nu le-au fost aplicate.

Rezultatele atestate denotă, de asemenea, faptul că cei care chiulesc și absenții persistenți provin de cele mai multe ori din medii sociale vulnerabile.

Concluzii

1. Cele mai importante cauze ce pot conduce la absenteism școlar sunt cele de natură personală, familială, școlară și socioeconomică. Dintre toți acești factori, merită a fi puși în discuție cei de natură personală. În esență, preadolescența este o perioadă a căutărilor și a semnelor de întrebare în care persoana încearcă să-și formeze propria identitate și să-și găsească un loc în societatea în care trăiește.
2. În cazul în care influențele din jur sunt predominant negative și apar pe fondul insuficienței maturizării emoționale a preadolescenților, aceștia vor experimenta diverse comportamente, unele indezirabile social, cum ar fi, de exemplu, fuga de la ore sau absenteismul școlar. Prin urmare, este foarte important ca preadolescentul să fie motivat și consiliat, astfel că atunci când trăiește diferite momente de criză educațională să știe să le gestioneze corespunzător.
3. La nivelul proceselor cognitive, elevii care absentează au un control intern scăzut/foarte scăzut, ceea ce ne demonstrează că sunt mai mult externaliști decât internaliștii de aceea le vine la greu să descopere mai rapid regulile în rezolvarea de probleme și utilizarea mai bună a experienței în sarcinile

experimentale, ei simt că soarta, norocul sau șansa afectează evenimentele prin care trec.

4. La nivelul atitudinilor, nivelului de autoarealizare a acestor elevi, datorită localizării controlului în afară, externaliștii tind să perceapă un control mai redus asupra propriei soarte și aceasta îi face să aibă un grad scăzut al motivației de realizare.
5. Locus controlul este un mijloc de autoreglare emoțională și comportamentală, orientarea externă a controlului diminuează participarea la performanță, ceea ce este caracteristic elevilor care absentează.

Bibliografie

1. Cojocaru V. Gh. Calitatea în educație. Managementul calității, Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. 268 p.
2. Patrașcu D., Ursu A., Jinga I. Managementul educațional preuniversitar, Chișinău: Editura ARC, 1997.
3. Silistraru N., Nastas J. Semnificația valorilor general-umane în procesul educațional. Chișinău, 1999.
4. Cuznețov L. Esența și logica educației integrale a copilului în cadrul familial și școlar: strategii, principii, forme și metode. În: Studia Universitatis, 2012, nr. 9 (59). p. 85-90.
5. Braghiș M. Aspecte și strategii practice de valorificare a parteneriatului școală-familie-comunitate, În: Personalitatea integrală – un deziderat al educației moderne. Materialele conferinței științifice internaționale. Chișinău: IȘE, 2010. p. 119-121.
6. Ordinul nr. 559 din 12.06.2015 cu privire la prevenirea și combaterea abandonului și absenteismului școlar în conformitate cu Codul Educației al RM nr. 152 din 17.06.2014, HG nr.653 din 06.11.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului, structurii și efectivului-limită ale Ministerului Educației, HG nr.434 din 10.06.2014 cu privire la aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020.
7. Paniș A. Principiul reglator al comportamentului etic. În: Dimensiuni psihosociale și legale ale devianței comportamentale. Materialele conferinței științifice internaționale. Chișinău: UPS “Ion Creangă”, 2014. p. 30-39.
8. Uncu V., Penu M. Abandonul școlar: abordare psihologică. În: Psihologie, nr.3, 2011. p. 47-56.
9. Ianachevici M. Perspective interculturale a cauzalității abandonului școlar. În:

- Didactica Pro, nr.2, 2009. p.9-15.
10. Tyerman M. Truancy. London: University of London Press, 1968.
 11. Urdan T., Midgley C. Changes in the perceived classroom goal structure and pattern of adaptive learning during early adolescence. În: Contemporary educational psychology, 2003, no. 28(4). p. 524-551.
 12. Reid K. Truancy: Short and Long-term Solutions. London: Routledge Falmer, 2002.
 13. Platt A.W. Intrinsic causes for public school absences. În: School and Society, 1943, no.57. p. 307-308.
 14. Kinder K., Harland J., Wilkin A., Wakefield A. Three to Remember: Strategies for Disaffected Pupils. Slough: NFER, 1995.
 15. Greene Sr. J.E. Factors associated with absenteeism among students in two metropolitan high schools. În: The Journal of Experimental Education, 1963, no. 31(4). p. 389-394.
 16. Corville-Smith J., Ryan B., Adams R., Dalicandro T. Distinguishing absentee students from regular attenders: The combined influence of personal, family, and school factors. În: Journal of Youth and Adolescence, 1998, nr. 27. p. 629-640.
 17. Decean M. Aspecte psihologice ale absenteismului școlar. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2016, nr.9 (99). p. 207-213.